

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE
ANNO 1919

Latvijas vēstures
institūts

Latvijas Universitātes 76. starptautiskā zinātniskā konference

Vēstures, Arheoloģijas un Etnogrāfijas sekcijas referātu tēzes

The 76th Annual International Conference of the University of Latvia

Abstracts

of the History, Archaeology and Ethnology session

LU Latvijas vēstures institūts, 2018. gada 16. februārī

Rīga, 2018

Anotācija. Krājumā apkopotas 2018. gada 16. februārī Latvijas Universitātes 76. starptautiskajā zinātniskajā konferencē LU prioritārās zinātniskās tēmas *“Letonika, diaspora un starpkultūru komunikācija”* ietvaros LU Latvijas vēstures institūta organizētās Vēstures, Arheoloģijas un Etnogrāfijas sekcijas referātu tēzes. Tēzes atspoguļo minētās prioritārās tēmas LU Latvijas vēstures institūtā realizētā apakšprojekta *“Latvijas teritorija kā dažādu kultūrtelpu, reliģiju, politisko, sociālo un ekonomisko interešu saskarsmes zona no aizvēstures līdz mūsdienām”* jaunākās paaudzes pētnieku — jauno zinātnieku, doktora grāda pretendentu, doktorantu un maģistru pētījumus 2017. gadā un viņu turpmāko pētījumu virzienus. Par tēžu saturu atbild autori.

Annotation. This volume is a compilation of abstracts from the History, Archaeology and Ethnology session in the 76th conference of the University of Latvia session *“Latvian studies, diaspora, and intercultural communication”*, which took place on 16th February, 2018. The session was organised by the Institute of Latvian History, University of Latvia, and focused on the theme *“The territory of Latvia as a contact zone between different cultural spaces, religions, and political, social and economic interests from prehistory to the present day”*. The abstracts mainly reflect on research carried out during 2017 by young generation archaeologists, bioarchaeologists and ethnologists who work within this theme, as well as outline their plans for future research. The authors are responsible for the content of their theses.

Krājuma sastādītāja: Ilze Boldāne-Zeļenkova

Tehniskā redaktore: Elita Egle

© Tēžu autori, 2018

© LU Latvijas vēstures institūts, 2018

Saturs

Vēstures, arheoloģijas un etnogrāfijas sēdes programma.....	4
Guntis Gerhards. Projekts “Latvijas teritorija kā dažādu kultūrtelpu, reliģiju, politisko, sociālo un ekonomisko interešu saskarsmes zona no aizvēstures līdz mūsdienām” LU Latvijas vēstures institūtā.....	6
Klāvs Zariņš. Vācu militārās pārvaldes sociālā politika un civiliedzīvotāju stāvoklis okupētajā Kurzemes guberņā (1915–1918).....	7
Aiga Bērziņa. Galvenā cietumu valde Neatkarības kara laikā: struktūra, personāls un galvenie darbības virzieni.....	8
Inna Gīle. Medicīnas nozare no pacienta redzes punkta: komponista Jāņa Straumes sūdzība 1916. gadā.....	9
Tatjana Bogdanoviča. Sakrālās mākslas loma Inflantijas iedzīvotāju rekatolizācijā.....	10
Ieva Pīgozne. Zaļās krāsas ienākšana latviešu apģērba tekstilijās.....	11
Viktors Dāboliņš. Livonijas monētu viltotāji (15.–17. gs.).....	12
Zenta Broka-Lāce. Latvijas arheoloģiskā mantojuma popularizēšana 19.–21. gs.	13
Dardega Legzdiņa. Stabilo izotopu lokālā variācija: teorētiskie iemesli un piemēri arheoloģijas literatūrā.....	14
Inga Doniņa, Alise Ķepīte, Arta Indriksone, Laimdota Kalniņa, Aija Ceriņa. Ūdens līmeņa svārstības Vilkmuižas un Talsu ezerā un to korelācija ar kapulauku: līdzšinējie pētījumi un problēmas.....	15
Eduards Plankājs. Suņu līdzapbedījumi lībiešu kapulaukos vēlajā dzelzs laikmetā un to izpētes problemātika.....	16
Dita Auziņa. Pirms-spāņu perioda uzkalniņu un petroglifu arheoloģiskais komplekss <i>Agua Buenas</i> , Nikaragvā.....	17

Latvijas Universitātes 76. starptautiskā zinātniskā konference

Prioritārās pētniecības tēmas "Letonika, diaspora un starpkultūru komunikācija" projekta "Latvijas teritorija kā dažādu kultūrtelpu, reliģiju, politisko, sociālo un ekonomisko interešu saskarsmes zona no aizvēstures līdz mūsdienām" Vēstures, arheoloģijas un etnogrāfijas sekcijas sēde

2018. g. 16. februāris, Kalpaka bulvāris 4, sekcijas vadītājs Guntis Gerhards

10.00–10.10 LU Latvijas vēstures institūta direktora **Gunta Zemīša** uzruna

10.10–10.30 Klāvs Zariņš. Vācu militārās pārvaldes sociālā politika un civiliedzīvotāju stāvoklis okupētajā Kurzemes guberņā (1915–1918)

10.30–10.50 Aiga Bērziņa. Galvenā cietumu valde Neatkarības kara laikā: struktūra, personāls un galvenie darbības virzieni

10.50–11.10 Inna Gīle. Medicīnas nozare no pacienta redzes punkta: komponista Jāņa Straumes sūdzība 1916. gadā

11.10–11.30 Tatjana Bogdanoviča. Sakrālās mākslas loma Inflantijas iedzīvotāju rekatolizācijā

11.30–12.00 Ieva Pīgozne. Zaļās krāsas ienākšana latviešu apģērba tekstilijās

12.00–12.30. Pārtraukums

12.30–12.50 Viktors Dāboliņš. Livonijas monētu viltotāji (15.–17. gs.)

12.50–13.10 Zenta Broka-Lāce. Latvijas arheoloģiskā mantojuma popularizēšana 19.–21. gs.

13.10–13.30 Dardega Legzdiņa. Stabilo izotopu lokālā variācija: teorētiskie iemesli un piemēri arheoloģijas literatūrā

13.30–13.50 Inga Doniņa, Alise Ķepīte, Arta Indriksone, Laimdota Kalniņa, Aija Ceriņa. Ūdens līmeņa svārstības Vilkmuižas un Talsu ezerā un to korelācija ar kapulauku: līdzšinējie pētījumi un problēmas.

13.50–14.10 Eduards Plankājs. Suņu līdzapbedījumi lībiešu kapulaukos vēlajā dzelzs laikmetā un to izpētes problemātika.

14.10–14.30 Dita Auziņa. Pirms-spāņu perioda uzkalniņu un petroglifu arheoloģiskais komplekss *Agua Buenas*, Nikaragvā

PROJEKTS "LATVIJAS TERITORIJA KĀ DAŽĀDU KULTŪRTELPU, RELIĢIJU, POLITISKO, SOCIĀLO UN EKONOMISKO INTEREŠU SASKARSMES ZONA NO AIZVĒSTURES LĪDZ MŪSDIENĀM" LU LATVIJAS VĒSTURES INSTITŪTĀ

Guntis Gerhards

Ģeopolitiskā novietojuma dēļ Latvijas teritorija ir bijusi telpa, kurā gadsimtiem ilgi sastapušies baltu, Baltijas somu, ģermāņu un slāvu etnosi. Te notikusi kultūru un reliģiju saskarsme, veidojušās dažādas savstarpējās mijiedarbības formas un sadarbības modeļi, krustojušās dažādu valstu un lielvaru politiskās un ekonomiskās intereses. Latvijas vēstures daudzpusīga izpēte nodrošina izpratni par vienu no nacionālās identitātes pamatiem un vērtībām, kā arī palīdz apzināties kopējo un atšķirīgo Baltijas un Eiropas zemju pagātnē un mūsdienu mainīgajā pasaulē.

Realizējot LU pētniecības programmu 2015.–2020. gadam humanitāro zinātņu jomā, LU Latvijas vēstures institūts 2016. gadā LU prioritārajā pētniecības virziena "Letonika, diaspora un starpkultūru komunikācija" ietvaros uzsāka projekta "Latvijas teritorija kā dažādu kultūrtelpu, reliģiju, politisko, sociālo un ekonomisko interešu saskarsmes zona no aizvēstures līdz mūsdienām" realizāciju. Projektu finansē no LU piešķirtajiem bāzes un snieguma finansējuma līdzekļiem. Projekta izpildes termiņš 2016.–2018. gads. Projekta izpildē iesaistīts institūta akadēmiskais, zinātnes tehniskais un apkalpojošais personāls.

Projekta mērķis ir veicināt Letonikas, kā starpdisciplināras pētījumu nozares, un zināšanu pārnesei attīstību Latvijas Universitātē, balstoties uz fundamentāliem pētījumiem, paaugstināt pētījumu zinātnisko kapacitāti un veicināt cilvēkresursu attīstību, starptautisko zinātnisko sadarbību un sekmēt Letonikas pētījumu atpazīstamību un konkurētspēju Eiropas zinātniskajā telpā. Projekta uzdevumi:

- veikt padziļinātu un starpdisciplināru arheoloģiskajos izrakumos iegūtā materiāla izpēti, skaidrojot dažādu faktoru nozīmi kultūrtelpas izveidē un starpkultūru komunikācijā Latvijas teritorijā;
- pētīt politiskos, sociālekonomiskos, kultūras notikumus un procesus, kā arī to ietekmi uz politiskās, etnolingvistiskās un kultūras identitātes veidošanos Latvijas teritorijā 13.–20. gadsimtā, īpašu uzmanību veltot Latvijas vēstures lūzuma posmiem;
- pētīt Latvijas materiālo un nemateriālo kultūras mantojumu, tā izmantošanu mūsdienās un ietekmi uz iedzīvotāju labklājību, kultūru un identitāti.

Plānotie sasniedzamie rezultāti ir zinātniskas publikācijas, dalība starptautiskās konferencēs, sagatavoti un iesniegti projektu pieteikumi (ES, Latvijas un LU), realizēta zināšanu pārnese, starptautiska sadarbība, promocijas darbu izstrāde.

Lai institūtā nodrošinātu cilvēkresursu attīstību, sekmētu promocijas darbu izstrādi un galveno rezultātu publicēšanu, projektā tika iesaistīti doktoranti un doktora grāda pretendenti. Pateicoties snieguma finansējumam, 2017. gadā institūtā darbu uzsāka seši zinātniskie asistenti.

LU 76. starptautiskās zinātniskās konferences "Vēstures, arheoloģijas un etnogrāfijas" sēdes ietvaros projektā iesaistītie doktoranti, doktora grāda pretendenti, jaunie zinātnieki, kā arī institūtā strādājošie jaunie maģistri, iepazīstināja ar saviem pētījumu rezultātiem.

VĀCU MILITĀRĀS PĀRVALDES SOCIĀLĀ POLITIKA UN CIVILIEDZĪVOTĀJU STĀVOKLIS OKUPĒTAJĀ KURZEMES GUBERNĀ (1915–1918)

Klāvs Zariņš

1915. gadā Kurzemes gubernā izveidotā vācu militārā pārvalde un tās sociālā politika līdz šim nav saistījusi padziļinātu zinātnieku interesi. Tās pētniecības aktualitāti nosaka nepieciešamība plašāk izvērtēt Latvijas civiliedzīvotāju stāvokli un dzīves apstākļus Pirmā pasaules kara laikā. Tēmas izpēte sniedz ieguldījumu ne tikai “aizmirstās” Austrumu frontes vēsturisko procesu atspoguļojumā, bet arī ļauj gūt pilnvērtīgāku izpratni par civiliedzīvotāju stāvokli Latvijas teritorijā abās frontes pusēs.

Darba mērķis ir izpētīt vācu militārās pārvaldes sociālo politiku un tās ietekmi uz civiliedzīvotāju stāvokli okupētajā Kurzemes gubernā 1915.–1918. gadā. Pētījuma avotu bāzi veido Kurzemes militārās pārvaldes Jelgavā un atsevišķo apriņķu valžu priekšnieku ziņojumi, atskaites, sarakste un rīkojumi civiliedzīvotājiem, kas glabājas Latvijas Valsts vēstures arhīvā, Štutgartes Galvenajā Valsts arhīvā un Latvijas Kara muzeja dokumentu krājumā.

Vācu militārā pārvalde okupētajā Kurzemes gubernā tiecās uz visaptverošu zemes saimnieciskā potenciāla izmantošanu, lai ne tikai apgādātu šeit dislocēto vācu karaspēku, bet arī iespēju robežās apgādātu civiliedzīvotājus Vācijā. Okupēto teritoriju iedzīvotāju stāvoklim bija sekundāra nozīme.

Saimnieciskās dzīves mobilizācija Vācijas armijas vajadzībām, rekvizīcijas, pārvaldes noteiktie tirdzniecības un pārvietošanās ierobežojumi smagi skāra civiliedzīvotājus. To rezultātā sociālie apstākļi pakāpeniski pasliktinājās. Sarežģīti apstākļi bija pilsētās, kuru iedzīvotāji bija pilnībā atkarīgi no pārtikas piegādēm. Pārtikas produktus civiliedzīvotājiem izsniedza normēti, ieviešot kartīšu sistēmu. Karam ieilgstot, izsniedzamās pārtikas apjoms tika pakāpeniski samazinās. Pārtikas problēma kulmināciju sasniedza 1917. gada pavasarī, kad militārās pārvaldes amatpersonas bija spiestas secināt, ka Kurzemē draud iestāties bads.

1916. gadā militārā pārvalde, reaģējot uz smago situāciju Kurzemē, sāka risināt sociālās problēmas, sniedzot atbalstu iedzīvotājiem. Pilsētu un apriņķu pārvalžu ietvaros tika izveidotas trūkumcietēju atbalsta nodaļas, kuru uzdevums bija realizēt militārās pārvaldes prioritāros sociālā atbalsta virzienus – piešķirt naudas pabalstus, bezmaksas pusdienas, apgādāt pilsētniekus ar kurināmo materiālu, iekārtot darbavietā, kā arī uzraudzīt un uzturēt nabagmājas un nakts patversmes. Pirmā pilsēta, kurā šāds atbalsta modelis tika ieviests, bija Liepāja. Trūkumcietēju nodaļas atskaites liecina, ka palīdzības lūgumu skaits okupācijas gados pakāpeniski pieauga, taču tikai daļa lūgumu tika apmierināti, jo cilvēki nevarēja pierādīt darba nespēju. Liepājas sociālā atbalsta modelis tika pārņemts arī citās lielākajās Kurzemes gubernas pilsētās.

Neskatoties uz plašajiem atbalsta pasākumiem, militārās pārvaldes sociālā atbalsta politikai bija galvenokārt reaģējošs raksturs, kuru noteica nepieciešamība aizsargāt armijas saimnieciskās intereses, un vēlme paaugstināt ieguvumus no okupētās teritorijas. Sociālās politikas jautājumos sadūrās arī dažādo militāro iestāžu intereses, sevišķi Kurzemes militārās pārvaldes un armijas štāba. Ņemot vērā, ka pārvalde bija tam pakļauta, neskatoties uz tās iebildumiem, piegādes armijai bija pastāvīgi jāpalielina, kā rezultātā civiliedzīvotāju apgādei atlika tikai minimums, kas atstāja dramatiskas sekas uz vispārējo stāvokli okupētajā Kurzemes gubernā.

GALVENĀ CIETUMU VALDE NEATKARĪBAS KARA LAIKĀ: STRUKTŪRA, PERSONĀLS UN GALVENIE DARBĪBAS VIRZIENI, 1919–1921

Aiga Bērziņa

Galvenā cietumu valde (turpmāk GCV) bija Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas pakļautībā esoša valsts pārvaldes iestāde, kas nodarbojās ar ieslodzījuma vietu pārvaldi, valsts penitenciārās politikas izstrādi un īstenošanu. Tās pirmais darbības posms sakrita ar iestādes dibināšanu pēc bijušās Krievijas impērijas cietumu pārvaldes parauga 1919. gada 8. jūlijā līdz 1921. gada 16. aprīlim, kad apstiprināts pirmais Latvijā izstrādātais, nozari regulējošais normatīvais akts "Instrukcija cietumu darbiniekiem".

Pētījuma mērķis ir sniegt GCV kā valsts penitenciārās politikas izstrādātājas un īstenotājas raksturojumu. Sīkāk aplūkota iestādes struktūra, personāls, īpaši vadošās personas, un galvenie darbības virzieni pirmajā GCV darbības posmā.

Pētījums balstīts Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva nepublicētajos avotos, ieviešot tos zinātniskajā aprītē.

Aplūkotajā laikā ieslodzījuma vietu sistēma un tās pārvalde atradās izstrādes stadijā, vienlaikus organizējot un izvēršot aktīvu darbību, ko noteica gan politiski nestabilā situācija valstī un nepieciešamība ierobežot politiski neuzticamās personas, gan sociālo problēmu izraisītais noziedzības līmeņa pieaugums.

Jau 1919. gadā GCV darbība, lai to optimizētu un strukturizētu, tika sadalīta kompetencēs balstītās nodaļās. Situācijai stabilizējoties, darbinieku skaitam pieaugot (1920. gada aprīlī bija 22 darbinieki) un darbības laukam paplašinoties, GCV struktūru pārskatīja un 1920. gada sākumā bija izveidotas jau deviņas nodaļas, bet aprīlī – desmit.

Lielu lomu nozares politikā un GCV darbībā spēlēja vadošās personas, kas izrietēja no nepieciešamības bez kavēšanās pieņemt lēmumus ārkārtīgi smagajos apstākļos. GCV vadību veidoja no personām, kas pieredzi nozares darbībā bija guvuši, ieņemot augstus amatus bijušās Krievijas impērijas cietumu pārvaldē. Tās bija – GCV priekšnieks Pēteris Vanags (1867–1941), cietumu inspektori Pauls Rūdolfs Rubis (1879–1970) un Ervīns Kube (1874–?), kā arī jurists Hugo Betihers (1864–1943).

Neatkarības kara laikā GCV galvenais uzdevums bija akūto problēmu (piemēram, infekciju slimību izplatība, cietumu pārpildītība, personāla un finanšu trūkums u.t.t.) risināšana un tikai pakārtoti tam – valsts penitenciārās politikas izstrāde atbilstoši demokrātiskas valsts prasībām. Nozīmīgākie GCV darbības virzieni bija: 1) ieslodzījuma vietu pārņemšana un apsekošana, veidojot vienotu ieslodzījuma vietu sistēmu; 2) tiesas spriedumu izpildes nodrošināšana un izmeklēšanas sekmēšana; 3) GCV un ieslodzījuma vietu personāla iecelšana un kontrole; 4) finanšu piesaiste un pārvaldība; 5) normatīvo aktu un valsts penitenciārās politikas izstrāde.

MEDICĪNAS NOZARE NO PACIENTA REDZES PUNKTA: KOMPONISTA JĀŅA STRAUMES SŪDZĪBA 1916. GADĀ

Inna Gīle

Lielākoties medicīnas vēsturē tiek skatīti tie dokumenti, kurus sastādījuši ārsti. Pie tiem minami pacientu slimības vēstures vai slimnīcu dokumentācija, tādēļ biežāk medicīnas vēsture tiek skatīta no institūciju un personāla puses, bet mazāk tiek runāts tieši par pacientu individuālo pieredzi. Līdz ar to iztrūkst redzējums *no apakšas* – pacienta individuālā pieredze un viņa skatījums uz medicīnas nozari. Vēsturnieku starpā atpazīstamākais pētījums par medicīnas vēstures skatīšanu *no apakšas* ir Roja Portera (*Roy Sydney Porter, 1946–2002*) 1985. gadā iznākušais darbs *The Patient's View: Doing Medical History from below* (Theory and Society, Vol. 14, No 2, pp 175–198).

Komponista, rakstnieka un kritiķa Jāņa Straumes (1861–1929) sūdzība izvēlēta tādēļ, lai aplūkotu Latvijas kultūras vēsturē zināmas personas pieredzi. Tas darīts ar nolūku parādīt, ka šāda veida dokumenti ir būtiski ne tikai medicīnas vēsturē, bet arī atklāj nozīmīgu personu dzīves lappuses, par kurām citādi, iespējams, nerunātu. J. Straume ir bijis Pēterburgas Ārīgas dziedāšanas biedrības priekšnieks un kora diriģents Rīgā, laikraksta *Dienas Lapa* teātra recenzents, arī citu izdevumu redaktors un kora dziesmu krājumu sastādītājs. No 1888. līdz 1915. gadam dzīvojis Jelgavā. 1916. gadā, pēc pārcelšanās uz Rīgu, J. Straume bija Latviešu strēlnieku bataljonu organizācijas komitejas sekretārs. 1918.–1919. gadā strādājis par mūzikas skolotāju Viļa Olava komercskolā Rīgā. Rosīgi darbojies un daudz publicējies arī 1920. gados.

Darba mērķis ir izpētīt: 1) J. Straumes sūdzībā minētos faktus un to atspoguļošanas veidu un 2) medicīnas nozari šīs apsūdzības kontekstā. Pētījumā izmantota 1916. gadā rakstīta Jāņa Straumes sūdzības kopija un tās melnraksti par sliktu apiešanos 1. Rīgas pilsētas slimnīcā un Rīgas pilsētas Vājprātīgo ārstēšanas un apgādāšanas (bijušajā Rotenberga iestādē jeb “Heilanstalt Rothenberg bei Riga”) iestādē. Sūdzība adresēta Vidzemes gubernas Rīgas pilsētas slimnīcu komisijas Rotenbergas komisāram.

Pēc izmeklēšanas Rotenbergas komisārs J. Straumes sūdzību atstāja bez ievērības, jo uzskatīja, ka J. Straume sūdzību rakstījis tad, kad bijis jau izvesēļojies, bet tā rakstīta par laika posmu, kad pacients slimojis – līdz ar to, viņš varēja atcerēties situācijas, kuras bija notikušas viņa prātā un nevis patiesībā. Komisāra lēmums ir saprotams, jo, apskatot pacienta slimības vēsturi, redzams, ka pacients patiešām bija nopietni sasirdzis (dzirdes halucinācijas, vajāšanas mānija, neadekvāta uzvedība, trauksme, uzbudināmība u.c. simptomi). Jāņem vērā, ka pacients pabija divās Rīgas medicīnas iestādēs, tādēļ būtu grūti iedomāties, ka abu medicīnas iestāžu ārsti būtu savvērējušies pret pacientu vai tīši mēģinājuši nodarīt viņam pāri, kā tas atspoguļots sūdzībā. Šī iemesla dēļ sūdzība jāvērtē īpaši kritiski, bet tomēr tā kopā ar citiem dokumentiem – pacienta slimības vēsturi un saraksti starp medicīnas iestādēm – ir unikāla liecība, kas atklāj medicīnas iestāžu iekšējo dzīvi, ārstniecības metodes, vāciešu un latviešu savstarpējās attiecības 1. Pasaules kara laikā un atsedz arī citus aspektus.

Tatjana Bogdanoviča

Jau viduslaikos Romas-Katoļu baznīcas vadība novērtēja sakrālās mākslas nozīmi sabiedrības dzīvē. Taču reformācijas laikā svētbilžu lietojumā protestanti saskatīja elkdievības izpausmes, par ko asi kritizēja Romas-Katoļu baznīcu. Protestantu kritika lika Baznīcas vadībai saprast, ka ir nepieciešamas reformas sakrālās mākslas jomā. Tridentas koncila laikā tika noteikts, ka māksla ir jāizmanto katoļticības nostiprināšanai. Par galveno jaunas koncepcijas nesēju kļuva Jezuītu ordenis. Jezuītu sakrālā māksla ir plaši pētīta ārzemju historiogrāfijā no dažādu zinātņu pozīcijām. Savukārt, Latvijas teritorijas, it īpaši Inflantijas jezuītu mākslas darbi tiek pētīti tikai mākslas zinātnieku vidū. Taču jebkurš mākslas darbs ir arī vēstures avots, kas liecina par sabiedrībā vadošiem priekšstatiem, apziņas īpatnībām, tam piemīt arī ideoloģiskais aspekts. Tāpēc, šī pētījuma mērķis ir izpētīt Inflantijas teritorijas jezuītu sakrālās mākslas ideoloģisko saturu.

Ir zināms, ka 17. gadsimtā Inflantijas teritorijā tika uzcelti pavisam pieci dievnami: Daugavpilī (Dinaburgā), Aulejā, Indricā, Izvaltā un Dagdā. Bet neviens no tiem nav saglabājies līdz mūsdienām. Tie tika nopostīti vai pārbūvēti. Tāpēc par galveno pētījuma avotu kļuva Dinaburgas jezuītu ikgadējas atskaites – *annales*, kurās detalizēti tiek aprakstīti 17. gadsimta uzcelto baznīcu interjeri. Visplašāko informāciju sniedz 1674. gada atskaite, kur ir atrodams ziņas par Dinaburgas dievnama iekārtojumu. No šī avota ir zināms, ka baznīcas dekorēšanai tika izmantotas sekojošas svēto ikonas un skulptūras: sv. Dievmāte, sv. Jāzeps, sv. Pēteris, sv. Jānis Kristītājs, sv. Ignatijs. Minēto svēto attēli liecina par tām teoloģijas doktrīnām, ko visvairāk praktizēja jezuīti un centās izplatīt sabiedrībā. Diemžēl bez ilustratīva materiāla nav iespējams veikt visaptverošo mākslas darbu analīzi, tāpēc pētījums ir balstīts uz attēlu apraksta analīzi un mākslas darbu analogu meklēšanu Žečpospoļitas teritorijā.

Inflantijas jezuītu sakrālās mākslas analīze liecina par to, ka svētbilžu izmantošana balstījās uz trim principiem:

1. Didaktiskais. Bībeles sižeti un svēto attēli tika izmantoti vietējo iedzīvotāju katehizācijai, kā arī Romas-Katoļu baznīcai uzticīgas sabiedrības audzināšanai;
2. Propagandas. Tas tika vērsts uz Romas-Katoļu baznīcas autoritātes celšanu. Izmantojot svēto attēlus, jezuīti uzsvēra, ka tikai un vienīgi katoļu mācība nav maldīga un ved cilvēku pa pestīšanas ceļu;
3. Antiprotestantiskais. Sakrālā māksla tika domāta protestantu mācības noniecināšanai. Ar svēto attēlu palīdzību jezuīti centās pierādīt protestantu ticības nepilnību un maldīgumu.

Analizējot Inflantijas jezuītu sakrālās mākslas paraugus, ir jāsecina, ka tās tēli un sižeti tika veidoti vadoties no Tridentas koncila aicinājuma – izmantot mākslu kā propagandas līdzekli. Taču, ka raksta Dinaburgas jezuīti *annalēs*, šis rekatolizācijas paņēmieni nebija veiksmīgi, it īpaši zemnieku vidū, jo viņu zināšanu līmenis bija zems, līdz ar to daudzi tēli nebija saprotami, turklāt tikai neliela daļa apmeklēja dievnamus brīvprātīgi.

ZAĻĀS KRĀSAS IENĀKŠANA LATVIEŠU APĢĒRBA TEKSTILIJĀS

Ieva Pīgozne

Pētot dažādu krāsu lietojumu baltu 3.–13. gadsimta apģērba krāsotajās vilnas tekstilijās, konstatēta tumši zila, brūna, sarkana un dzeltena krāsa. Zaļā krāsa nav uzzieta, tās izmantojums zināms 19. gadsimta latviešu apģērba liecībās. Zaļās krāsas parādīšanās laiks latviešu apģērbā līdz šim nav ticis noskaidrots.

Lai precizētu zaļās krāsas ienākšanas laiku, nepretendējot uz pilnu pieejamo avotu analīzi, bet uzrādot attīstības tendences, balstoties uz lietisko un rakstīto avotu liecībām un literatūru, šī pētījuma ietvaros izsekots apģērba krāsām, kādas sastopamas vietējo iedzīvotāju apģērbā no 14. gadsimta līdz 19. gadsimta otrajai pusei, kad beidza pastāvēt tradicionālais apģērbs.

Annas Zariņas un Iritas Žeieres pētījumi apliecina zilās, brūnās, sarkanās un dzeltenās krāsas lietojuma nepārtrauktību no 13. līdz 18. gadsimtam, taču nesniedz ziņas par zaļās krāsas parādīšanos latviešu apģērba arheoloģiskajās liecībās.

Apzinātie rakstītie vēstures avoti zaļu krāsu latviešu zemnieku apģērbā pirmo reizi piemin 1878. gadā Grobiņas un Griezes draudzes hronikās par izbēgušiem zemniekiem un nozagtām mantām: kučas villaini un zaļu vīriešu kamzoli.

Bagātīgajā Johana Kristofa Broces zīmējumu klāstā no 18. gadsimta beigām zaļās krāsas apģērbu latviešu zemniekiem ir maz: trīs kučas villaines un zaļa matu lente.

Lietisko avotu jeb saglabājušos apģērba gabalu zaļā krāsā nav daudz. Latvijas Nacionālā vēstures muzeja krājumā zaļi apģērbi datēti ar 19. gadsimta vidu vai otro pusi: jaka no Valmieras, kučas villaine no Ziemeļvidzemes, jaka no Kabiles un ņieburs no Vaiņodes–Priekules apkārtnes. Liecības ar zaļās krāsas lietojumu saglabājušās no 18. gadsimta beigām, kad zaļās krāsas pavedieni sastopami villaiņu celu apaudos vai izšuvumā, kā arī cimdu un zeķu rakstos. 18. gadsimta pēdējās pāris desmitgadēs un 19. gadsimta pirmajā pusē izplatīto Krustpils tipa villaiņu izšuvumos pārsvarā gadījumu blakus sarkanai, dzeltenai un tumši zilai sastopama arī zaļās krāsas dzija.

Visas avotu grupas sliecas norādīt zaļās krāsas lietojuma sākuma robežu 18. gadsimtā, iespējams gadsimta pēdējā ceturtdaļā, pateicoties pilsētu amatnieku darinājumiem, kuri atspoguļoja sava laika vienkāršo vācu tautības iedzīvotāju ģērbšanās stilu vai Eiropas modes ietekmi.

Zaļās krāsas apģērba, īpaši zaļa zīda, pieminējumi tautasdziesmās un tās mazskaitlīgais izmantojums buramvārdos norāda uz krāsvielas īsāku lietojuma laiku. Zaļajai krāsvielai vienīgajai piedēvēts krāsošanas šķidrums vispārējs apzīmējums vāpe. Īpatnējais nosaukums folkloras tekstos atbalsta vēsturiskās liecības par zaļās krāsas vēlo izmantošanu apģērba krāsošanā.

Secinātais pirmo reizi aktualizē to, ka līdz šim pastāvējušais uzskats par klasisko četru krāsu salikumu latviešu apģērba tekstilijās – sarkanu, zilu, dzeltenu un zaļu – neatbilst vēsturiskajām liecībām. Iegūtos rezultātus būtu iespējams precizēt, veicot padziļinātu pētījumu.

LIVONIJAS MONĒTU VILTOTĀJI (15.–17. GS.)

Viktors Dāboliņš

Livonijā tāpat kā citviet Eiropā monētu kalšana tiesības (*jus monetae*) bija īpaša valdnieku jeb senjoru privilēģija. Senjors kalšanas tiesības piešķīra pilsētām, kuras savukārt kalšanas praktisko pusi deleģēja monētu meistariem. Paralēli kalšanas pienākumiem monētu meistars un pilsētas pilnvarotie kaltuves uzraugi – monētu kungi (*Müntzherren*) kontrolēja monētu plūsmu, lai tirgū nenonāktu viltojumi. Monētu viltošana tika uzskatīta par senjora tiesību pārkāpumu jeb pretvalstisku noziegumu, par ko pienācās bargs sods.

Kaut arī Latvijas arheoloģiskajā materiālā dažādos laika posmos ir fiksēti monētu viltojumi, plašākas ziņas par viltojumiem sniedz rakstītie avoti. Publicētie avoti datējami ar laika posmu no 15. līdz 17. gs. beigām/18. gs. sākumam, kad, nonākot cariskās Krievijas pakļautībā, tika pārtraukta monētu kalšana visā Livonijā. Dažkārt Livonijas monētas viltotas arī ārpus Livonijas robežām. Tēžu mērķis ir sniegt konspektīvu apskatu par numismātikas literatūrā minētiem gadījumiem un norādīt uz dažādiem monētu viltošanas aspektiem.

Darbā tiek aplūkoti sekojoši monētu viltošanas gadījumi: Cēsu šiliņu viltošana Polockā (15. gs. 90. gadi), bītnieka Klauša Kreihela darbība Rīgā (1593–1594), Rīgas zviedru šiliņu viltošana Sučavā (mūsdienu Rumānija, 17. gs. 60. gadi), boratinku viltošana Bērzaunē (17. gs. 60. g. beigas) un Rīgas monētu meistara Johana Kristiana Hilles izgatavotie Rīgas dukāti (1701).

Pēc monētu viltošanas darba organizācijas izdalāmi divu tipu viltojumi: atsevišķie (bītnieka Klauša Kreihela un Rīgas monētu meistara Johana Kristiana Hilles viltojumi) un masveida (Cēsu šiliņu viltošana Polockā, Rīgas zviedru šiliņu viltošana Sučavā un boratinku viltošana Bērzaunē). Apjomīgākā monētu viltošana notika valsts amatpersonu protekcijā – viņu rīcībā bija plaši resursi un nepieciešamā politiskā 'aizmugure'. Masveida viltošanai piemērotākās bija mazā nomināla monētas, kā, piemēram, šiliņi, kas bija lēts un izplatīts maksāšanas līdzeklis Livonijā un Austrumeiropā. K. Kreihela un J. K. Hilles gadījumos runa ir par dažiem viltojumiem. Šo individuālo viltotāju izgatavotā produkcija apmierināja atsevišķu pasūtītāju vai pašu viltotāju privātās intereses, turpretim masveidīga naudas viltošana nesa lielāku peļņu un ietekmēja monetāro tirgu.

Analizējot situācijas, kādās notika monētu viltošana, ir novērojamas dažādas pazīmes. Pirmkārt, monētu viltotāji praktiski neizgatavoja vietējās monētas. Vienīgais izņēmums ir J. K. Hilles izgatavotie 1701. g. Rīgas dukāti. Ārzemju monētu viltošana bija vispārīzplatīta prakse, kas ļāva izbēgt no tiešas juridiskās atbildības. Otrkārt, visi minētie viltošanas gadījumi lielā mērā saistīti ar grūtībām vai nepilnībām monētu kaltuvē un/vai monetārajā tirgū. Monētu viltotāji izmantoja naudas trūkumu monetārajā tirgū, nesabalansētās attiecības dažādu nominālu starpā, dažādu valūtu vienlaicīgu atrašanos apgrozībā, monētu proves svārstības, utt. Šie un daudzi citi faktori ļauj saprast, ka monētu viltotāji labi orientējās monetārā tirgus procesos. Visbeidzot apskatītie piemēri ļauj sašaurināt iespējamo viltotāju diapazonu – tās bija tieši vai daļēji ar monētu kaltuvi saistītas augsta ranga valsts amatpersonas, kā arī zeltkaļi.

Zenta Broka-Lāce

Arheoloģiskā mantojuma saglabāšana nav iespējama bez plašākas sabiedrības līdzdarbības. Par nozīmīgu problēmu visā pasaulē kļuvusi mantojuma popularizēšana. Daudzviet ar to nodarbojas atsevišķa arheoloģijas zinātnes nozare – publiskā arheoloģija (*Public/Community Archaeology*). Lai gan īpašas akadēmiskas struktūras nav veidotas, arī Latvijā dažādas institūcijas vēsturiski nodarbojušās ar arheoloģiskā mantojuma popularizēšanu. Ar dažādām sekmēm ir strādāts pie atsevišķu arheoloģisku objektu eksponēšanas un pievilcības veicināšanas tūristu acīs, tomēr vienmēr paliek jautājums, kā likt sabiedrībai novērtēt mantojumu, kas neprofesionālim nav tik labi saredzams, saprotams un piesaistošs. Kā un vai vispār popularizēt šo – neapšaubāmi – lielāko arheoloģiskā mantojuma daļu?

Referāts izstrādāts kā daļa no pētījuma par arheoloģiskās domas attīstību Latvijā 19.–21. gs. Šajā referātā analizēts, kā Latvijas arheoloģiskais mantojums popularizēts kopš arheoloģijas zinātnes rašanās, lai noskaidrotu, kā zināšanu pārnese un apmaiņa starp pētniekiem un sabiedrību norisinājusies laika gaitā.

Domājot par to, kā veidojas indivīda izpratne par arheoloģisko mantojumu, un kā pret to attiekties, vērā ņemami dažādi faktori, piemēram, ģimenes ietekme un personīgā pieredze, taču tie ir lielumi, ko grūti konstatēt vai ietekmēt. Bez zinātniskas literatūras studēšanas, konferenču un lekciju apmeklēšanas, kas saista procentuāli nelielu sabiedrības daļu, izdalāmas trīs lielākās informācijas ieguves un apmaiņas platformas, ar kurām saskaras lielākā daļa sabiedrības – skola, muzeji un masu mediji uzskatāmi par galvenajiem informācijas ieguves avotiem, no kuriem nāk vairuma sabiedrības zināšanas par Latvijas arheoloģisko mantojumu. Šīs struktūras ir vēsturiski darbojušās, atšķirīgos veidos popularizējot arheoloģisko mantojumu visā aplūkotajā periodā.

Referātā uzdots jautājums, ko par arheoloģisko mantojumu var uzzināt vispārējās izglītības iestādēs, kā avotus izmantojot skolu vēstures mācību līdzekļus un izglītības satura aprakstus. Analizēts Latvijas teritorijā bijušo un esošo muzeju ekspozīciju saturs, arheoloģiskā mantojuma prezentēšanas metodes un paņēmieni, un sniegtās informācijas zinātniskais pamatojums.

Līdztekus skolām un muzejiem, kur ilgāku laiku informācija ir salīdzinoši statiska, pastāv citi avoti, kas piedāvā daudz aktuālāku skatījumu uz arheoloģisko mantojumu, ar to saistītajām aktualitātēm un problēmām. Referāta ietvaros aplūkots, kā mantojums reprezentēts dažādos plaši pieejamos medijos kā preses izdevumi, televīzija, internets u.c., cik zinātniski korekti, bet kas no šī satura būtu vērtējams kā nevēlams no zinātniskā viedokļa. Dažādos Latvijas vēstures periodos arheoloģijai bijusi atšķirīga ideoloģiskā nozīme, valsts atbalsts un arī sabiedrības intereses apjoms. Diemžēl akadēmiskajā pētniecībā aktuālās idejas līdz plašākai sabiedrībai nonāk salīdzinoši lēni.

Tālāk pētāms būtu jautājums, kādēļ visvairāk popularizētais ir vēlā dzelzs laikmeta arheoloģiskais materiāls, un arheoloģiskā mantojuma izpratne nereti ar to arī aprobežojas. No sabiedrības puses nav lielas intereses par bronzas vai akmens laikmeta liecībām Latvijas teritorijā. Kaut gan pašpasludinātie vēsturnieki un baltu senatnes pētnieki arvien cenšas pierādīt, cik sena civilizācija Latvijas teritoriju apdzīvojusi, šie mītoloģizētie priekšstati faktiski runā par vēlā dzelzs laikmeta sabiedrību, pilnībā ignorējot mednieku, zvejnieku, vācēju sabiedrības īpatnības un reālo senāko apdzīvotību Latvijas teritorijā.

STABILO IZOTOPU LOKĀLĀ VARIĀCIJA: TEORĒTISKIE IEMESLI UN PIEMĒRI LITERATŪRĀ

Dardega Legzdiņa

Nostiprinoties interdisciplinārai pieejai arheoloģiskajā pētniecībā, dažādas eksaktas arheometrijas un bioarheoloģijas analīžu metodes tiek pielietotas arvien biežāk. Tas pats sakāms arī par senā uztura pētniecību ar oglekļa un slāpekļa stabilo izotopu analīzēm. Tā kā šīs jomas centrā nenoliedzami ir seno cilvēku uzturs, lielākā uzmanība tiek pievērsta tieši cilvēku kaulu analīzēm. Taču nedrīkst aizmirst, ka šo datu korektai interpretācijai vienmēr ir jāņem vērā lokālās izotopu vērtību variācijas jeb lokālā izotopu ekoloģija. Arheologiem, kas nav šīs jomas speciālisti, tomēr savā zinātniskajā darbā saskaras ar pētījumiem, kur izmantotas izotopu analīzes, ir vērts izprast metodes pamatprincipus, lai būtu iespējams izvērtēt, cik korekti metode pielietota.

Iemesli, kas ietekmē lokālās izotopu ekoloģijas var būt gan dabas, gan antropogēni faktori. Galvenie dabas faktori ir ģeoloģiskie un klimatiskie, turklāt pēdējie ir mainīgi lielu hronoloģisko posmu ietvaros. Piemēram, tādi klimatiskie faktori kā gaisa temperatūra, nokrišņu/mitruma daudzums, gaismas daudzums rada specifisku variācijas veidu: lapotnes efektu. Lapotnes efekts veidojas biezos mežos, kur veģetācijas zemāko slāņu izotopu vērtības var nozīmīgi atšķirties. Tā kā augi ir barības ķēdes pamats, lapotnes efekts parādīsies arī dzīvnieku un cilvēku izotopu datos. Savukārt izotopu variācijas ietekmējošo antropogēno efektu skaitā ir arī tādas cilvēku darbības, kuras var būt raksturīgas jau neolīta laika cilvēkiem: kultūraugu mēslošana, specifiskas ganību prakses, mežu izciršana/retināšana.

Plašajā izotopu analīžu literatūrā, kura katru gadu strauji papildinās, ir atrodama virkne pozitīvu piemēru, kur lokālās variācijas ne vien sistemātiski konstatētas un ņemtas vērā, bet pat inovatīvi pielietotas dažādu interesantu arheoloģijas jautājumu risināšanā. Diemžēl netrūkst arī piemēru, kur šī metode pielietota nekorekti, piemēram, skatot cilvēku datus atrauti no lokālās izotopu ekoloģijas konteksta, vai, interpretējot tos, balstoties uz nepietiekamiem lokālajiem datiem, vai arī, piemērojot datus, kuri nemaz nevar raksturot lokālo specifiku. Šie neveiksmīgie piemēri labi ilustrē, cik svarīga ir izpratne par metodes pamatprincipiem, lai arī šīs specifiskās jomas nespeciālists varētu izvērtēt, vai konkrētais pētījums metodi pielietojis korekti un vai veiktie secinājumi par seno cilvēku uzturu ir pamatoti.

ŪDENS LĪMEŅA SVĀRSTĪBAS VILKMUĪŽAS UN TALSU EZERĀ UN TO KORELĀCIJA AR KAPULAUKU: LĪDZŠINĒJIE PĒTĪJUMI UN PROBLĒMAS

Inga Doniņa, Alise Ķepīte, Arta Indriksone*, Laimdota Kalniņa*, Aija Ceriņa**

Talsu un Vilkmuižas ezers atrodas Talsu pilsētā un izvietoti aptuveni 600 m attālumā viens no otra. Mūsdienās ezeri ir savā starpā saistīti ar nelielu izteku no Talsu ezera. Kapulauks atrodas ezerā, aptuveni 10–25 m attālumā no krasta, kur senlietas koncentrējās 70–100 m garā joslā paralēli krasta līnijai. Arheoloģiskajā literatūrā tas tiek saistīts ar īpatnēju kuršu vēlā dzelzs laikmeta – viduslaiku apbedīšanas veidu, kad mirstīgās atliekas vispirms sadedzinātas, bet pēc tam nogremdētas Vilkmuižas ezerā. Pēdējos gados izteiktas hipotēzes, ka krasta erozijas rezultātā kapulauks ir ieskalots ezerā, vai ka kapulauka ierīkošanas laikā, šajā vietā bijusi sauszeme, un mirušie apbedīti šauras ūdenstilpnes malā.

Lai saprastu kapulauka veidu un to, kāds ūdens līmenis bijis ezerā kapulauka ierīkošanas laikā, 2013. gadā tika uzsākti ģeoarheoloģiskie pētījumi Vilkmuižas ezerā. Tā kā kapulauks atrodas zem ūdens, tad nav iespējams pielietot arheoloģijā ierastās pētniecības metodes. 2016. gadā uzsākti pētījumi Talsu ezerā, lai noskaidrotu Talsu pilskalna apdzīvotības ietekmi uz ezeru un saprastu abu ezeru savstarpējo mijiedarbību un attīstību. Šie pētījumi tiek veikti tādās zinātnes disciplīnās kā arheoloģija, ģeogrāfija un ģeoloģija.

Vilkmuižas ezerā un tā krastā izdarīti noguluma urbumi kopskaitā 8 vietās, bet Talsu ezerā 2 vietās. Ezeru nogulumu pētīšanai tika pielietotas tādas metodes kā sporu-putekšņu un augu makroskopisko atlieku analīze, karsēšanas zuduma analīze un elementu sastāva analīze metālu koncentrāciju noteikšanai. Nogulumu absolūtais vecums ar C14 AMS metodi tika noteikts 9 Vilkmuižas un 1 Talsu ezera paraugam. Vilkmuižas ezera grunts reljefa noskaidrošanai tas skenēts ar ehalotu.

Analizētie paraugi ļauj spriest par abu ezeru veidošanos un attīstību, bet vēl nesniedz atbildi uz izvirzīto jautājumu par to, kā notikusi mirušo apbedīšana šajā kapulaukā. Nākotnē būtu nepieciešams veikt papildu izpēti Vilkmuižas ezera D galā, lai varētu apstiprināt ūdens līmeņa atšķirības ne tikai starp ezera R un A krastu, bet arī starp ezera D un Z galu. Tāpat, nepieciešams veikt papildu datējumus, izstrūkstošajos dziļuma intervālos, kā arī atkārtotu konkrētu dziļumu datēšanu.

Pētījumi veikti projekta “Latvijas teritorija kā dažādu kultūrtelpu, reliģiju, politisko, sociālo un ekonomisko interešu saskarsmes zona no aizvēstures līdz mūsdienām” un “Virzoties uz jaunu Latvijas aizvēsturi: ilgtermiņa pārmaiņu izsekošana pēc dzīvesvietu un apbedījumu datiem” ietvaros. AMS C14 datējumi veikti, pateicoties LU Studentu padomes finansētam projektam “Talsu Vilkmuižas ezera nogulumu paraugu datēšana”, VKKF finansētam projektam “Talsu Vilkmuižas ezera paraugu datēšanas”, skenēšana veikta LU Attīstības projekta “Talsu Vilkmuižas ezera skenēšana” ietvaros.

* – LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte

SUŅU LĪDZAPBEDĪJUMI LĪBIEŠU KAPULAUKOS VĒLAJĀ DZELZS LAIKMETĀ UN TO IZPĒTES PROBLEMĀTIKA

Eduards Plankājs

Lībiešu ikdienas dzīvē suns pildīja gan mājas, saimes un saimniecības sarga, gan mednieku pavadoņa, gana, ēdiena pārpalikumu nokopēja, kā arī citas praktiskas dabas funkcijas. Taču tikpat būtiskas sociālās funkcijas suņi pildīja arī lībiešu reliģiskajos kultos – atsevišķi suņu kauli un pat pilni skeleti konstatēti arheoloģiskajos izrakumos vēlā dzelzs laikmeta lībiešu kapulaukos gan kā cilvēku līdzapbedījumi (pielāgots termina pārnesums latviešu valodā no angļu valodas “*co-burials*”), gan kā ziedojumi šī paša laika posma dzīvesvietās – pilskalnās un ciemu vietās.

Šī referāta mērķis ir apzināt visas līdz šim arheoloģiskajos izrakumos konstatētās liecības par suņu līdzapbedījumiem lībiešu vēlā dzelzs laikmeta kapulaukos – aptverot ne tikai pirmdokumentācijā (izrakumu pārskatos, dienasgrāmatās u.c.) iegūstamo informāciju, bet apzinot arī LNVM un LU LVI BMK krātuvēs nonākušo un saglabāto suņu kaulu materiālu, un uz iegūto avotu bāzes izstrādāt pētījumu par suņu lomu un izpausmēm lībiešu apbedīšanas ritos. Rezultātā tika konstatēti kopumā 49 suņu vai to skeleta daļu līdzapbedījumi 14 lībiešu kapulauku materiālā. Pieaugušu vīriešu apbedījumos suns visbiežāk novietots kapa bedres kājgalī, sievietes – izstieptā stāvoklī līdzās apbedītajai. Suņi vai to galvas konstatētas arī bērnu apbedījumos. Visi suņu līdzapbedījumi, neskatoties uz to dzimumu un vecumu, ir bijuši sociāli un materiāli augstāko slāņu sabiedrības locekļu apbedījumu sastāvdaļa, par ko galvenokārt liecina bagātīgais kapu inventārs (importa un luksusa priekšmeti un ieroči, bagātīgs rotu klāsts un greznas tekstilijas). Tika veikti arī suņu skeletu mērījumi (biometrija) un traumu analīze, kuras laikā tika konstatēts, piemēram, veiksmīgi saaudzis ribu lūzums, bet savukārt, citā gadījumā – aizcirsts kakla skriemelis, kas varētu būt liecība par bērnu rituāla laikā veiktu suņa nonāvēšanas aktu (iespējams, cenšoties atdalīt galvu no pārējā ķermeņa). Tāpat iespēju robežās tika veikta suņu dzimuma analīze (vadoties pēc skeleta saglabātības pakāpes un locekļa kaula (*baculum*) saglabātības). Līdz šim nav konstatētas konsekvences starp apbedīto lībiešu un viņu apbedījumos novietoto suņu dzimumiem, bet vairumā gadījumu pieaugušu vīriešu apbedījumos kapā līdzī dotais suns ir tēviņš.

Šī ir pirmā reize Latvijas arheoloģijā, kad visaptveroši tiek apzināti lībiešu vēlā dzelzs laikmeta suņu līdzapbedījumi, bet to pētniecībai vēl ir plašs izpētes potenciāls. Kultūrslāņa sastāvā suņu kauli tikuši konstatēti arī dzīvesvietās, turklāt ne tikai lībiešu apdzīvotajās teritorijās. Ar stabilo ķīmisko izotopu analīžu palīdzību būtu vērtīgi salīdzināt apbedījumu vietās un dzīvesvietās atrasto suņu kaulu materiālu. Tas varētu liecināt par abu šo suņu grupu paleodiētas homogenitāti vai atšķirībām. Arī vietējo vēlā dzelzs laikmeta suņu sugu noteikšana ar DNS analīžu starpniecību un to salīdzinājums ar Skandināvijas un citu kaimiņzemju materiālu ir būtisks nākotnes pētniecības uzdevums.

ARHEOLOĢISKAIS KOMPLEKSS *AGUAS BUENAS* CENTRĀLAMERIKĀ NIKARAGVĀ, PIRMS-SPĀŅU PERIODA UZKALNIŅU UN PETROGLIFU MONUMENTALITĀTES PIEMĒRS

Dita Auziņa

Centrālamerikas dienvidu daļa pirms-spāņu periodā (līdz 1502. g.) arheoloģiskajā literatūrā tradicionāli tiek uzskatīta par mazāk attīstītu *pārejas* zonu, ko ietekmējusi apkārt esošo Inku, Maiju un Acteku civilizācijas kultūra. Šie uzskati pamatojas uz minējumiem, ka attiecīgajā reģionā nav veidojusies kompleksa sabiedrība, nav bijusi attīstīta ne rakstība, ne monumentālā arhitektūra. Taču šādu interpretāciju ir veicinājusi reģiona nepietiekama arheoloģiskā izpēte.

2013. gadā identificētais uzkalniņu un petroglifu komplekss *Aguas Buenas* centrālajā Nikaragvā var tikt uzskatīts par monumentālo arhitektūru, taču arheoloģiskie un etnovēsturiskie dati liecina, ka kompleksa sabiedrības struktūra šeit nav eksistējusi. *Aguas Buenas* veido aptuveni 100 petroglifu grupas un 371 uzkalniņš, kas izvietoti ģeometriskos lokos 28 hektārus plašā teritorijā. Uzkalniņi ir dažāda lieluma un konstrukcijas. Veicot arheoloģisko izpēti piecos uzkalniņos, ir iegūta informācija par to strukturēto uzbūvi, un noskaidrots, ka būvniecība veikta vienā piegājienā. Uzkalniņi nebija izmantoti ne apbedījumiem, ne kā apmetne, ne lauksaimniecības vajadzībām. Pamatojoties uz arheoloģiskās senvietas izmēriem, sarežģīto konstrukciju, un, ņemot vērā, ka uzkalniņi nav izmantoti praktiskām vajadzībām, *Aguas Buenas* ir uzskatāma par monumentālo arhitektūru.

Šajā pētījumā analizēts, kā tika īstenota *Aguas Buenas* celtniecība: vai projekts attīstīts vienā piegājienā, vai ir izšķiramas būvniecības fāzes; cik ilgā laikā bija iespējams uzcelt katru uzkalniņu un visu kompleksu kopumā; kādi dažādi telpiskās loģikas principi izmantoti senvietas plānā. Lai atbildētu uz šiem jautājumiem, tika izveidots senvietas detalizēts digitālais augstuma modelis, uzmērot arheoloģisko kompleksu ar Totālo Staciju un diferencēto GPS, veikta uzkalniņu morfoloģiskā analīze, kā arī entogrāfiskas intervijas ar arheoloģiskajā senvietā dzīvojošajiem. Lai izšķirtu arheoloģiskā kompleksa atsevišķas daļas, iegūtie dati tika analizēti, izmantojot telpiskās loģikas teoriju. Ar termodinamikas metodi tika aprēķināts iespējamais cilvēkdienu skaits, kas nepieciešams uzkalniņu un visa kompleksa būvniecībai. Izmantojot redzamības analīzes GIS platformā, tika analizēta arheoloģiskās senvietas nozīme ainavā.

Pamatojoties uz iegūtajiem datiem, var secināt, ka *Agus Buenas* ir uzskatāma par monumentālu arhitektūru, kura radīta kā komunāls projekts teritorijā, kurā nepastāv hierarhiska sabiedrība. Projekts ir attīstīts vairākos, vismaz septiņos, būvniecības posmos, un tā īstenošanai ir bijuši nepieciešami līdz 950 cilvēk-gadi. Izvēloties vietu pirmajiem uzkalniņiem, to cēlājiem ir bijusi vismaz aptuvena vīzija par to, kā komplekss izskatīsies būvniecības beigu posmā. Par to liecina tā precīzais izvietojums starp dabiskajām robežām ainavā, t.i., upju ielejām un kalnu grēdām. Šis ir pirmās hipotēzes, kuras iegūtas, izmantojot neinvazīvas arheoloģijas metodes. Turpmākajos pētījumos, veicot sistemātiskus arheoloģiskos izrakumus definētajās būvniecības fāzēs, jāpārbauda izvirzītās hipotēzes. Piedāvātā hronoloģija ir jāapstiprina, veicot absolūtos datējumus atsevišķos uzkalniņos.